

УДК 378.147:378.091.113

Наталія П. Борецька, Катерина В. Фокіна-Мезенцева
Київський національний університет технологій та дизайну
**ІННОВАЦІЙНО-ОРІЄНТОВАНІ ПІДХОДИ ДО ПРОВЕДЕННЯ
ІНТЕРАКТИВНИХ ЗАНЯТЬ У ВИЩІЙ ШКОЛІ**

У статті розглянуті інноваційні підходи до проведення занять з економічних дисциплін та обґрунтовані шляхи забезпечення якості освіти, її відповідальності основним вимогам сьогодення.

Ключові слова: *семінарські заняття; навчальний процес; інноваційна освіта; викладач; методика.*

Наталья П. Борецкая, Екатерина В. Фокина-Мезенцева
Киевский национальный университет технологий и дизайна
**ИНОВАЦИОННО-ОРИЕНТИРОВАННЫЕ ПОДХОДЫ
К ПРОВЕДЕНИЮ ИНТЕРАКТИВНЫХ ЗАНЯТИЙ
В ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ**

В статье рассмотрены инновационные подходы к проведению занятий по экономическим дисциплинам и обоснованы пути обеспечения качества образования, его соответствия основным требованиям современности.

Ключевые слова: *семинарские занятия; образовательный процесс; инновационное образование; преподаватель; методика.*

Natalia P. Boretska, Ekaterina V. Fokina-Mezentseva
Kyiv National University of Technologies and Design
**INNOVATIVE-ORIENTED APPROACHES TO HOLDING
INTERACTIVE LESSONS IN THE HIGH SCHOOL**

The article considers innovative approaches to conducting classes in economic disciplines and substantiates ways to ensure the quality of education, its compliance with the basic requirements of the present.

Keywords: *seminar classes; educational process; innovative education; teacher; methodology.*

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. В умовах сьогодення досягнення стабільного економічного зростання потребують нестандартно мислячих, творчих фахівців, здатних забезпечити інноваційний шлях розвитку. Тому вимоги до рівня підготовки спеціалістів потребують докорінної модернізації освіти в ХХІ ст. та вдосконалення навчально-виховного процесу з метою підготовки висококваліфікованих кадрів, які адаптовані до сучасних реалій

та мають не тільки необхідні знання та практичні навички, але і креативне мислення.

Саме таке цілеспрямоване завдання ставить перед собою реформування вищої освіти в Україні, яке реалізується через підготовку фахівців високого рівня та включення студентів в процесі навчання, в розробку принципово нових технологій, їх адаптація до реальних умов.

При цьому важливо, щоб в процесі навчання у студентів розвивались такі здібності, як: творча активність, вміння оцінювати ситуацію та приймати ефективні рішення, раціоналізувати, швидко адаптуватися до мінливих потреб ринку. Крім того, освіта студентів цілеспрямовано повинна готувати їх до постійного навчання, активного соціального життя, економічної та професійної діяльності. Придбання таких навичок багато в чому залежить від змісту та методів навчання майбутніх фахівців та прогресивності розвитку вищого навчального закладу.

Аналіз останніх публікацій по проблемі. Основу та поштовх для вивчення цього питання зробили відомі зарубіжні вчені, а саме: П. Фрейре [9], Дж. Морено, К. Фопель. Ці питання активно вивчають і вітчизняні дослідники, такі як, І. Грищенко [1], І. Загашена [2], О. Комар [3], О. Ольшанська [5], О. Романовський, В. Ягупов [10]. У сучасній науковій літературі особлива увага зосереджена на тому, що інноваційні підходи до навчання студентів повинні бути системними і охоплювати усі аспекти учбово-виховної роботи при підготовці майбутніх фахівців. При цьому, необхідно переглянути теоретичні і практичні підходи до змісту освіти, професійно-педагогічної підготовки викладачів, розробки новітніх технологій і методів навчання.

Невирішені частини дослідження. Не дивлячись на таке різноманіття та широту наукової дискусії з цих питань, сучасний стан розвитку економічних відносин, необхідність модернізації вітчизняної освіти, зростаючі інформаційні потреби та нові вимоги до фахівців обумовлюють розгляду окремих питань щодо визначення шляхів практичного застосування інноваційних методів навчання у ВНЗ України.

Постановка завдання. Під час підготовки нового покоління фахівців, необхідно застосовувати весь спектр інноваційних методів навчання студентів в залежності від їх переваг і перспектив. Основу інноваційних освітніх технологій, які застосовуються в учбовому процесі, повинні складати соціальне замовлення, професійні інтереси майбутніх фахівців, а також цілеспрямована діяльність вищого навчального закладу.

Мета дослідження. Метою статті є формування сучасних підходів до проведення занять з економічних дисциплін у вищих навчальних закладах(ВНЗ) .

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Сучасна дидактична модель навчання у вищій школі базується на модульно-

рейтинговій технологія навчання. Модуль – це основний засіб модульного навчання, яке є закінченим блоком інформації, а також включає в себе цільову програму дій і методичне керівництво, що забезпечує досягнення поставлених дидактичних цілей. Рейтинг – індивідуальний сумарний індекс студента, який встановлюється у вигляді балів, на кожному етапі поточного, рубіжного та підсумкового контролю. В основу модульно-рейтинговою технологією покладено такі принципи:

- структурування матеріалу на невеликі дози;
- відхід від колективного методу навчання і перехід до індивідуальної підготовки фахівців;
- зміна ролі і функції викладача в навчальному процесі, перетворення його в викладача-консультанта;
- відхід від традиційних форм контролю знань і впровадження рейтингової системи оцінок, в якій різко зростає роль поточного, узагальнюючого та підсумкового контролю. Модульно-рейтингова технологія використовує свої елементи в контексті педагогіки співробітництва. Це гуманізує педагогічний процес.

До складу модулів включені, крім лекційних занять, індивідуальні завдання студентам, які повинні бути виконані до семінарського заняття цього модуля. Семінарські заняття передбачаються в кожному модулі, виконуючи функцію рубіжного контролю знань, а також дозволяючи в дискусіях виявити питання, які не отримали належної уваги студентів. Сама по собі семінарська форма занять (з лат. *Seminarium* означає «розсадник, посів знань») відома дуже давно, з давньогрецьких і римських часів. Як активна форма навчання, семінар виконує особливу функцію – сприяє формуванню постійно-звичного стану роздумів, пошуку, зосередженості. Формування навичок самостійного, критичного мислення студентів – одна з головних задач, яка продиктована загальними цілями сучасної освіти та знаходить свою реалізацію на семінарських заняттях. Тезаурус ЮНЕСКО дає наступне визначення: «Збори групи студентів, зайнятих науковими дослідженнями або вивченням наукових проблем, під керівництвом одного або декількох викладачів для обговорення питань, що становлять взаємний інтерес [8]. **Семінарське заняття** багато в чому подібне до бесіди. Проте проблеми теоретичного й практичного характеру обговорюються більш ґрунтовно, всебічно і глибоко. *Це колективний науковий пошук певної навчальної проблеми і шляхів її ефективного розв'язання.* Учасники заняття аналізують проблему, виявляють причинно-наслідкові зв'язки, висувають шляхи її оптимального вирішення, відповідають на запитання і дискутують.

Умовно можна сказати, що семінар – це творче поєднання позитивних властивостей бесіди й дискусії, але на більш високому методичному, науковому й теоретичному рівні, що передбачає відповідну

підготовленість суб'єктів уміння. Проводиться, як правило, зі студентами, які мають відповідну підготовку й досвід самостійного вивчення складних наукових і практичних проблем [10]. Підсумовуючи основні види семінарів в сучасній вищій школі, згадуючи три класичних типу семінарів (просемінари, власне семінар і спецсемінар), І.О. Загашена і С.І. Заїр-Бек вказують на три основних види власне семінарів: «семінар, який має на меті поглиблене вивчення певного систематичного курсу і тематично пов'язаний ним; семінар, призначений для ґрунтовного опрацювання найбільш важливих і типових в методологічному відношенні тем курсу або навіть однієї теми; семінар дослідницького типу з тематикою по окремим приватним проблемам науки для їх поглибленого опрацювання» [2].

При виборі форми семінарського заняття насамперед визначається його мета: конкретно-навчальна в межах одного заняття і більш віддалена, стратегічна – в сенсі формування необхідних особистісних якостей майбутнього фахівця, серед них, безсумнівно, здатність до критичного мислення. Сьогодні методика проведення семінарських занять досить розроблена. За методикою проведення семінарське заняття являє собою обговорення, дискусію, орієнтовані як на творчий характер студента з чіткою і переконливою аргументацією, так і на придбання більш досконалих знань. Вони допомагають проникнути в суть проблем які досліджуються, оволодіти методами аналізу соціально-економічних процесів. При цьому виділяються дві найбільш поширені методики.

Першу методику умовно можна було б назвати навчальною, традиційною, орієнтованою на викладача. Відповідно до даної методики, одні студенти, приходячи на семінар, готують реферати, доповіді, інші - їх слухають. Викладач намагається активізувати аудиторію, організувати дискусію за допомогою семінару-круглого столу, семінару-дискусії, семінару-бесіди, семінару-прес-конференції та ін. В основі викладеної методики лежить наступна схема (рис. 1).

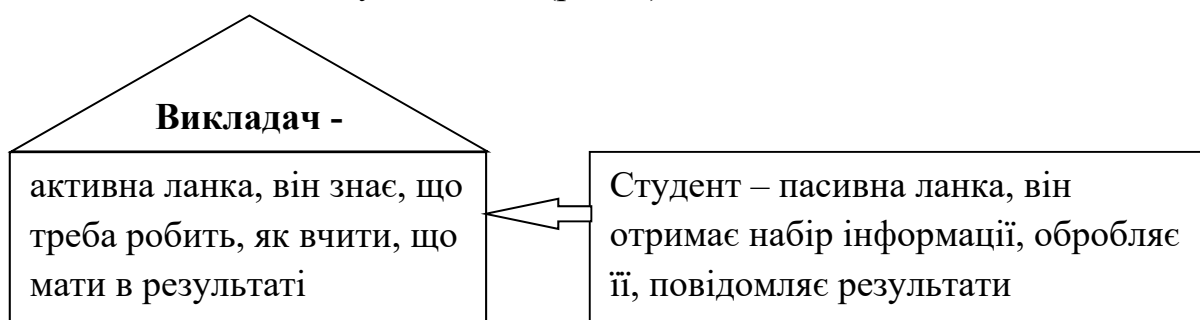

Рис. 1. Схема традиційної методики, орієнтованої на викладача

Однією з умов проведення подібного семінару є бажання самого студента підготуватися до заняття. Прийнято вважати, що якщо студент прийшов в університет, то він однозначно зацікавлений брати участь у всіх

формах навчання. Насправді все не так просто. Викладач стимулює навчання студента наближенням підсумкової атестації - заліку або іспиту. Слабкі ланки цієї методики:

- викладач повинен добре уявляти, що потрібно знати студенту по предмету (а в умовах мінливої соціальної дійсності це дуже складно);
- студент повинен бути впевнений, що, чи не опанувавши цими знаннями, він не зможе працювати за фахом.

Оптимальною дана методика буде:

- в умовах стабільного розвитку суспільства;
- при наявності чітко відомих потреб практики;
- для підготовки магістрів (умови цієї підготовки допускають деякий відрив знань від реальності).

Найбільш поширеною сьогодні методикою проведення семінарського заняття є індивідуально-орієнтована схема «питання – відповідь». Основний її недолік – неможливість, точніше утруднення, викликати широку проблемну дискусію, яка б охоплювала всіх студентів. Але навіть якщо це і вдається, то при проведенні дискусії як і раніше залишається неясним рівень підготовленості конкретного студента. В методологічному плані подолання подібної ситуації може бути вирішено шляхом проведення усного короткого опитування (або письмового тестування) всієї студентської аудиторії. Темп проведення таких заходів повинен бути високим, що відразу ж дозволяє налаштуватися студентам на активну роботу. Методика попереднього контрольного опитування виключає можливість спотворення і трансформації знань (в результаті домашньої підготовки) студента, що дозволяє викладачеві відразу виділяти помилки, акцентувати на них увагу і провести необхідну корекцію.

Зростає інтерес до другої методики, яку умовно можна назвати інтерактивною, інноваційною, орієнтованою на учня. Інтерактивні методи навчання - такі прийоми, шляхи і засоби викладання, які націлені на участь і активне залучення до навчально-освітнього процесу. Виходячи з даного визначення, спробуємо охопити спектр тих методів навчання, які можливо включити до складу цього визначення.

Суть навчання за інтерактивними технологіями полягає у тім, що навчальний процес відбувається тільки шляхом постійної, активної взаємодії всіх учасників навчального процесу (і студентів, і викладача) [3].

Форми методів різноманітні. Виділимо лише деякі:

1) організаційно-діяльна гра – імітаційна модель, в якій відтворюється реальна діяльність. Проведення таких ігор допомагає активізувати творчий потенціал учнів, виробити у них уміння аналізувати складні соціальні процеси, прищепити навички колективної роботи над конкретною проблемою;

2) мозкова атака. Для обговорення конкретної проблеми створюються малі групи, що представляють «генераторів ідей», які висувають ідеї з даної проблематики, і «критиків», які аналізують запропоновані ідеї;

3) творчі роботи;

4) тестування. Мета тестування – пізнання учнями і студентами самих себе, своїх можливостей, розкриття своїх здібностей і творчого потенціалу. Методика тестування дозволяє в ряді випадків замінити контрольні форми перевірки знань, допомогти студентам визначити найближчі і віддалені цілі роботи над власним самовдосконаленням.

Застосування інтерактивних форм та методів навчання спричиняє необхідність формування в колективі студентів атмосфери ділового творчої співпраці. Основу цієї методики покладена наступна схема (рис. 2).

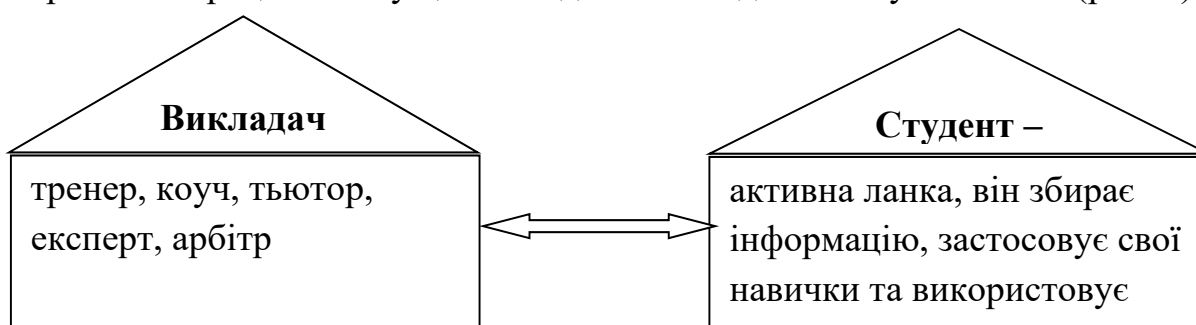

Рис. 2. Схема інноваційної методики орієнтованої на навчання

Студент стимулює себе сам – він на кожному етапі перевіряє власні сили, здібності, можливості. Слабкі ланки цієї методики:

- викладач повинен бути готовий до будь-яких несподіванок, навіть до того, що він може щось не знати;

- студент повинен відчувати довіру до викладача, щоб розкрити в процесі навчання свої «слабкі сторони». Оптимальною дана методика буде:

- в умовах нестабільного суспільства;

- при постійно мінливих потребах практики;

- для підготовки магістрів (умови цієї підготовки вимагають постійного співвіднесення знань з реальністю).

Таким чином, вибір оптимального варіанту методики проведення семінарського заняття визначається багатьма факторами: специфікою предмета, потребами підготовки конкретних фахівців, можливостями викладача і готовністю студента. Формування особливого навчального середовища сьогодні розглядається викладацьким колективом кафедри як суть інноваційного підходу. Безсумнівно, методично і психологічно не просто створити на заняттях атмосферу співпраці. Але досвід показує, що це можливо. Співпраця, звичайно ж, досягається і за рахунок зміни

рольової установки викладача: зміна традиційної ролі «гуру» на роль тьютора, консультанта. Інноваційні методи дозволили змінити і роль викладача, який є не тільки носієм знання, а й наставником, який ініціює творчі пошуки студентів.

Бразильський педагог Пауло Фрейре вважає, що доцільно замінити традиційну «накопичувальну» освіту на освіту «проблемно-визначальну». У книзі «Педагогіка пригноблених» П. Фрейре назвав «банківською освітою», коли учнів розцінюють як «банк», а викладачів – як вкладників, які сподіваються отримати дивіденди в майбутньому. При «банківській освіті» учні є пасивними отримувачами певного обсягу знань, які вони доволі часто вважають не своїми, не інтерпретують їх, не розуміють значення та, найголовніше, забувають більшу частину після отримання оцінки. За умов проблемно-визначальної освіти учні займаються реальними проблемами, запозиченими з життя. Навчання, вважає педагог, відбуватиметься набагато успішніше, якщо учні самостійно формулюватимуть завдання і, виходячи з власного життєвого досвіду, виконуватимуть їх. Під час навчання учні мають робити набагато більше, ніж просто слухати і фіксувати готові думки вчителя. Вони можуть продукувати інформацію самостійно, визначати та обговорювати проблеми, знаходити шляхи їх розв'язання, спостерігати і планувати. Вони повинні мати змогу застосовувати нові знання та навички на практиці, створювати зворотні зв'язки [9]. Його постулати мають рацію і в умовах сьогоденного навчання в вищі.

Отже, в умовах сучасної модернізації вищої школи необхідно переходити від ретрансляції знань до інноваційної освіти, коли результати наукових досліджень безпосередньо впроваджуються в навчальний процес. В залежності від цього насамперед формується імідж університету, його рейтинг, його конкурентоздатність.

Конкурентоздатність вітчизняного практико-орієнтованого університету на ринку освітніх послуг визначається багатьма чинниками. Важливу роль відіграють такі: теоретична та практична актуальність навчально-методичного контенту, що використовується; якість освіти й контроль за здійсненням освітньої діяльності; стабільність комунікацій із роботодавцями; можливість державної підтримки; ефективність системи внутрішнього менеджменту. Крім цього, ще один важливий чинник конкурентоздатності університету – це якість людського капіталу, і перш за все – науково-педагогічних працівників (НПП). Звісно, особистість викладача та рівень його фахової підготовки відіграють важливу роль в освіті. Відтак без високопрофесійного педагога не можна виплекати якісно підготовленого студента. Тому сучасний викладач вищого навчального закладу (ВНЗ) повинен володіти цілою низкою професійних і культурних компетенцій, бути обізнаним з новими теоріями й технологіями та

застосовувати їх не лише у своїй предметній галузі, а й у педагогічній та інноваційній сферах. Сучасний викладач – дослідник, транслятор знань, консультант, організатор різних видів діяльності, «навігатор» і мотиватор при формуванні компетенцій тих, хто здобуває освіту, керівник і куратор їхніх робіт тощо [1].

Вчені, провідні науковці, професори, викладачі, розуміють, що вони є гордістю та інтелектуальним капіталом ВНЗ, що саме вони створюють (продукують) і передають знання. Тому вони вважають, що їх місія є унікальною, а вони є нащадками і послідовниками старих університетських академічних традицій. Так, наприклад, на думку австралійських дослідників пріоритетами в діяльності академічного працівника університету є: викладацька майстерність (ефективність викладання) і науково-дослідна діяльність; морально-етичне виховання студентської молоді; участь в управлінні навчальним закладом; соціально-корисна громадська робота; участь у роботі різноманітних комісій; бажання довго працювати в одному і тому ж ВНЗ (за винятком кар'єрного росту в інших навчальних закладах) і мати великий стаж роботи [7].

У зв'язку з цим сучасний викладач повинен демонструвати органічну єдність проведення наукових досліджень, педагогічного експерименту і професійної діяльності викладача вищої школи. Викладач покликаний реалізувати перспективи особистісного розвитку майбутнього фахівця, органічно поєднуючи високий професіоналізм, соціальну зрілість і творчий початок. Вимоги до нього сьогодні не тільки підвищилися, але і кардинально змінилися. Це потребує неперервної підготовки викладача вищої школи та в загальні статі інноваційним науково-методичним проектом. Мінливе, бурхливе зовнішнє оточення вимагає миттєвої реакції при викладанні зокрема економічних дисциплін.

Ключовим завданням освіти у XXI столітті є розвиток мислення, орієнтованого на майбутнє. Сучасний ринок праці вимагає від випускника не лише глибоких теоретичних знань, а і здатності самостійно застосовувати їх у нестандартних, постійно змінюваних життєвих ситуаціях, переходу від суспільства знань до суспільства життєво компетентних громадян [4].

Навчальний процес необхідно будувати за проектно-дослідною технологією, що базується на роботі студентів з конкретними ситуаціями (кейсами), які можуть бути запропоновані не лише педагогами, а й реальними роботодавцями з різних галузей економіки, організацій науки та культури. Для реалізації цієї ідеї треба діяти в контексті запропонованої авторами конструкції: «Навчайся – Створюй – Співпрацюй». Флагманом та головною ідеєю стає направленість на формування навичок командної роботи, дослідницьких компетенцій, профорієнтації та крос-функціональності. Реалізація цих умов основна рушійна сила у

конкурентній боротьбі за місце нашої країни у світовій системі господарських відносин.

Реалізувати це можливо за рахунок використання елементів державно-приватного партнерства, а саме:

- проходження стажування викладачів на виробничих підприємствах, в бізнес-структурах. Основною метою стажувального майданчику має бути, по-перше: вивчення потреб бізнесу в кадровому потенціалі, кваліфікаційних вимог що пред'являються до сучасних фахівців. В зв'язку з цими пропозиціями автори пропонують проводити «кросс-корекцію» навчальних модулів – зіставлення модифікованих аргументів з результатом. По-друге: дає змогу викладачу поповнити практичні навички та досвід, бути на прямому зв'язку із сучасними течіями та тенденціями в «реальній» економіці при викладанні лекційного матеріалу.

- створення за участю приватного бізнесу учбово-виробничих комплексів, де можуть проходити практичні заняття з студентами, зустрічі-тренінги с представниками бізнесу;

- в рамках взаємодії з бізнес-партнерами та викладачами кафедри, проведення стендапів – науково-практичних боїв. На нашу думку, необхідно розширити формат Stand-Up Science до Stand-Up Science and Practice- це дружнє змагання, в якому вчені та практики намагаються зрозуміло і цікаво розповісти про свою роботу будь якій публіці. Ці креативні заходи сприятимуть більш творчому підходу в педагогічній діяльності, соціально-педагогічної взаємодії та роботі в команді з усіма стейкхолдерами.

Це дозволить мати стабільну якість викладання дисциплін та мотивувати студентів до креативного мислення. Разом з цим, інтерактивні методи навчання це не мега ціль освіти, а в кожному випадку ефективність їх використання залежить від специфіки навчальної дисципліни. У цьому сенсі, помилково нав'язування викладачеві популярних, «модних» методик в освітньому процесі. Тому нововведення в методологію навчання в вузі, де відбувається формування громадянина країни, підкреслює відповідальність кожного вузу за моральний і ціннісний вигляд майбутнього покоління нашої держави. Втілення нововведень вимагають ретельного підготовчого етапу і вивчення визнаними викладачами, та впроваджуватися шляхом практичних «експериментів».

Справедливо стверджує у своїй статті О.В. Ольшанська про те, що у підготовці освітніх програм необхідною є тісна співпраця професорсько-викладацького корпусу вишів з представниками бізнесу, що забезпечуватиме реалізацію ідеї студентоцентрованого навчання [5].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Моніторинг впровадження сучасних форм і методів навчання в навчальний процес

показав, що прагнення до раціонального співвідношення традиційних і сучасних педагогічних технологій, заснованих на теорії і практиці особистісно-орієнтованого навчання, націлене на пошук методів і форм навчання, що стимулюють пізнавальну активність і самостійність студентів. Нові педагогічні технології повинні: гнучко реагувати на мінливі потреби ринку праці та коригувати модель фахівця; забезпечити індивідуалізацію освітніх програм і шляхів їх освоєння в залежності від здібностей та інтересів студентів, а також від зацікавленості викладачів до впровадження інновацій в освітній процес. Ідеї вітчизняної педагогіки співробітництва, особистісно-орієнтованої освіти, діяльнісний підхід до навчання, ідеї «досвідченого навчання», діалогу як основи людської свідомості і спілкування, а також технології випереджаючого навчання, розвитку критичного мислення, проектного навчання, групової взаємодії, технології тестування, інформаційні та комунікаційні, найбільш прийнятні в умовах сьогодення.

Література

1. Грищенко І. М. Оцінювання ефективності діяльності науково-педагогічних працівників вищого навчального закладу / І. М. Грищенко // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. – 2016. – Спецвипуск. – С. 428–433.
2. Загашена І. О. Критичне мислення – технологія розвитку / І. О. Загашена, С. І. Заїр-Бек. – СПб: Скіфія, 2003.
3. Комар О. А. Модернізація сучасного навчально-виховного процесу / О. А. Комар // Зб. наукових праць. – К.: Мінімум, 2005. – Ч. II. – С. 159–166.
4. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.
5. Ольшанська О. В. Формування освітніх програм нового покоління в контексті підвищення автономії університетів / О. В. Ольшанська // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. – 2016. – Спецвипуск. – С. 428–433.
6. Про державно-приватне партнерство: Закон України із змінами, внесеними згідно з Законом від 09.11.2017 № 2189-VIII.
7. Романовський О. О. Феномен підприємництва в університетах світу: монографія / О. О. Романовський. – Вінниця: Нова книга, 2012. – 503 с.
8. Тезарус ЮНЕСКО [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://skos.um.es/unescothes/C03606/html>.
9. Фрейре П. Педагогіка пригноблених / Пауло Фрейре; пер. з англ. О. Дем'янчук. – К.: Юніверс, 2003. – 166 с.
10. Ягупов В. В. Педагогіка: навч. посібник / В. В. Ягупов. – К.: Либідь, 2002. – 560 с.